

LUKÁCS KONTRA JÉZUS

Nézőpont kérdése, hogy meglepő-e, vagy sem, de tényszerűen azt lehet megállapítani, hogy Lukács *közvetlenül* sokkal kevesebbszer mond ellent Jézusnak, mint Márk és főleg Máté, de ha számításba vesszük azokat a szempontokat is, amely *közvetve* ugyanezt mutatják, akkor ő sem marad el a többiektől; ezeket a közvetett vonatkozásokat fogalmazzák meg [A retusálás nagymestere](#) című tanulmányom (2012) alcímei: Irtózás a személyességtől, az érzelmektől és az indulatoktól – A konfliktusok tompítása – Megszépítés/befekettítés – Hódolat a hatalomnak – Az események csodás beállítása – Jézus személyének felmagasztalása.

A most tárgyalandó szempontok az utolsó kivétellel szinte teljesen azonos arányban és csak néhány esetben jelennek meg Lukács evangéliumában, annál megdöbbentőbb az utolsó, a büntető/bosszúálló Istenről alkotott kép hangsúlyos volta.

Jézus harmonizálása az Ószövetséggel

A szombati gyógyítás jogosságával kapcsolatos vitában (Lk 6,1-5), a farizeusoknak adott válaszban Lukács az 5. versben – ahogyan Máté is – **kihagyja** Jézus válaszából ezt a mondatot: **„A szombat lett az emberért, nem az ember a szombatért”**, alighanem azért, mert az még az 1. század utolsó harmadában élő keresztények szemében is elviselhetetlen eretnokség volt. Mindenesetre tény, hogy az Ószövetségben Jézus kijelentésének épp az ellenkezője áll, nevezetesen: Isten nem az ember javára, hanem saját dicsőségére rendelte el a szombati nyugalmat (2Móz 35,1-3: „A hetedik nap... *szent Jahve számára*”). Csakhogy Jézus frontális támadást intézett a megkövesedett szombattörvény mögötti megkövesedett *istenkép ellen*, viszont Lukács (és Máté) pont ezt a frontális szembenállást mosta el a kihagyással.

Jézus kezdettől fogva nem tűrte a „régit” és az „új” vegyítését (ld. Lk 5,36.37-38), és Lk 16,16-beli mondásával is – „A törvény csak Jánosig volt érvényben. Attól kezdve Isten országa hirdetik örömmel” – világos választóvonalat húzott a mózesi törvény között, amely még meghatározta Keresztelő Jánost, az isteni büntető ítélet prófétáját is (vö. Mt 3,10.12; Lk 3,17), és Isten országának öröme között, amelyet ő maga hirdetett. – Ahogyan Máté kifejezetten (11,12: „Keresztelő János napjaitól fogva...”), Lukács itt **a szövegösszefüggés révén** akarja a Törvény „pontosításaként”, „betöltéseként” (ld. Mt 5,17-19) **beállítani** Isten országának hirdetését, nevezetesen azzal, hogy ide helyezi el a 17. versben foglalt mondatot: *„Könnyebben múlik el az ég és a föld, mint hogy csak egy vonás is elveszen a törvényből.”*

Természetesen a szövegösszefüggésnél sokkal súlyosabb baj az, hogy Lukács (és Máté) kifejezetten *Jézus szájába adja* az imént idézett mondatot (Lk 16,17) – holott egyszerűen **lehetetlen**, hogy ugyanaz a Jézus, aki annak érdekében, hogy *Isten akaratát* jobban teljesítse, gondtalanul átlépett a szombattal, a rituális tisztasággal, a válással stb. kapcsolatos törvényeken (vö. Mk 2,15-17; 2,18-19a; 7,5-8.9-13.14-23; 10,2-9; Lk 14,5; 11,39-41; 19,5-7), egyúttal azt állította volna, hogy a Törvény szövegéből egy vonásnak sem szabad elvesznie. *Ellenkezőleg*: a Törvény „bőséges felülmúlását” jelölte meg az Isten országába belépés feltételeként (Mt 5,20; 5,21-22.23-24.27-28.33-37).

Ebbe a témakörbe tartozik az is, ahogyan Lukács nagyon finom módszerekkel utal arra, hogy szerinte Jézus az Ószövetség **messiási** várakozásának beteljesítője:

A jeruzsálemi bevonulás leírásában Lukács azt mondja (19,35-36): „És elvezették [a szamárcsikót] Jézushoz, majd rávetvén felsőruháikat a szamárcsikóra, *ráültették* Jézust. Miközben ment, *felsőruháikat* szórták le az útra.” – Márknál Jézus „*felült*” a szamárra, Lukácsnál **felültetik** rá. Ez a változtatás nem ártalmatlan stíluskülönbség, hanem a bevonulás **messiási** jellegét hangsúlyozza, amikor ugyanazt a kifejezést használja, mint az 1Kir 1,33, ahol Salamon vonul királyi beiktatására („*ültessétek* fiamat, Salamont...”).

Ugyanezt a célt szolgálja az is, hogy Lukács kihagyja Márk szövegéből *lombos ágaknak* az útra szórását (Mk 11,8), így ugyanis kimarad egy „figyelemelterelő mozzanat”, és közvetlenül egy újabb királymotívum következik: „Erre gyorsan vették a **köntösüket**, és a lábához tették...” (2Kir 9,13).

Még egyértelműbb, mert már nem jelképes, hanem kifejezett eljárása ez Lukácsnak, amikor két verssel később (Lk 19,38) az „eredeti” Márk-szövegbe (11,9) – „Áldott legyen, aki az Úr nevében jön!” – betoldja a „király” szót: „Áldott legyen **a király**, aki az Úr nevében jön!” Ráadásul ez a betoldás végül is nem is egyszerűen Márk szövegébe, hanem a Márk által idézett 118. zsoltár szövegébe történik! A lényeg azonban az, hogy ettől a változtatástól az eredetileg *prófétai* jellegű ováció is *messiási* jelleget ölt!

Apokaliptika

Márkhoz és Mátéhoz hasonlóan Lukács is **nagy apokaliptikus beszédek**et ad Jézus szájába, mégpedig a 17,22-37-ben és a 21,8-36-ban, de aligha kétséges, hogy a korabeli apokaliptika szellemében (ld. Mk 773 és 801) értelmezte Jézusnak a mínákról mondott példabeszédét is (19,12-27). Mindez azt mutatja, hogy maga sem értelmezte helyesen a 17,20-21-ben olvasható, a téma szempontjából döntő jelentőségű mondatokat, amelyekben Jézus gyökeresen elutasítja az apokaliptikus gondolkodásmódot (ld. még Lk 13,23-24!).

Szenvedésmisztika

Márktól és Mátétól eltérően Lukács tudni véli, hogy Jézus „színeváltozásakor” miről folyt a beszélgetés Mózással és Illéssel, nevezetesen: „Jézus elmeneteléről beszéltek, amelyet Jeruzsálemben kellett nemsokára beteljesítenie” (9,31). Ami a „kellett” jelentését illeti, ebbe itt nem szükséges belebocsátkoznunk (részletesen ld. Mk 500), a „beteljesítenie” kifejezés viszont figyelmet érdemel, mert arra látszik utalni, hogy Lukács Jézus által teljesítendő **feladatként** ábrázolja a kereszthalál elszenvedését.

Ez persze teljes **ellentmondásban** áll Jézus tényleges **szemléletével**, hiszen ő – bár kockáztatta, s a végén vállalta is a kereszthalált, de – egyáltalán nem tekintette feladatának annak elszenvedését, sőt kifejezetten el akarta kerülni. A Getszemáni-kertben így imádkozott: „Atyám, ha lehetséges, távozzék el tőlem ez a pohár” (Mt 26,39)! Ahogy mások betegségét/szenvedését is ki akarta iktatni a lehetőségek határai között, önmagától is el akarta háritani a szenvedést. Semmi szenvedésvágy, semmi keresztmisztika!

És a kereszthalál elszenvedése mint feladat **ellentmondásban** áll Jézus **istenképével** is. Az átlagos bibliaolvasót sajnos megtéveszti Mk 14,36 (és párhuzamai) bevett fordítása: „De ne az történjék, amit én akarok, hanem amit te!” Mintha Isten azt akarta volna, hogy Jézust kivégezzék.

Csak hogy itt az eredetiben hiányos mondat van, amelyben a görög „*ti*” lehet alanyeset is, de lehet tárgyeset is: „ami/amit”, és ennek megfelelően a fordítás vagy „De ne *az...*, amit én akarok, hanem amit te”, vagy „De nem *azt...*, amit én akarok, hanem amit te”.

A hiány szokásos kiegészítése: „Ne az **történjék**, amit én akarok...” helytelen, mert **ellentétben áll** Jézus **istenképével**; az ő Istene nem akarja, hogy kegyetlenül megkínózzák és kivégezzék őt: sem azért, hogy ezzel engesztelést nyújtson neki (Róm 5,10), sem azért, hogy így mutassa meg irántunk való szeretetét (Jn 3,16; 1Jn 4,10), sem bármi egyéb okból. Isten nem „akarja”, hogy Jézus szenvedjen, csak elviseli, ha mégis szenvednie „kell” e világ törvényszerűségeinek következtében. (E törvényszerűségeket ő alkotta meg, mégsem függetlenítheti magát tőlük, ha nem akarja „bábszínházzá” lefokozni teremtését, illetve nem akar hazugságba, álságos megtévesztő műveletekbe bonyolódni.)

Jézus istenképének és szellemiségének, valamint az adott lélektani helyzetnek egyaránt megfelel viszont a „Nem azt **fogom cselekedni**, amit én akarok...” kiegészítés.

Eszerint a) Isten csak azt akarja, azt kívánja tőle (mint minden embertől), hogy **helyesen cselekedjék**, még ha az szenvedésbe kerül is, vagyis egyenes gerinccel járja végig útját, félelem és gyűlölet nélkül; b) Jézusnak valódi „kísértése” lehetett, hogy megmagyarázza magának: **most** el kell menekülnie

innen, hogy *később* eredményesebben dolgozhasson Istenért *másutt* (akár „pogány” vidéken is). – A kitartást akarta Isten, az elmenekülést akarhatta Jézus. Jézus végkövetkeztetése pedig: „Nem azt fogom cselekedni, amit én akarok, hanem amit te. *Itt és most* kell félelem és gyűlölet nélkül hirdetnem az örömuzenetet a templomi hierarchiának, még ha az életembe kerül is!” Feltehetően segítette e döntésében, hogy fölerősödött benne korábbi felismerése: „Aki tönkreteszi életét az örömuzenetért, meg fogja menteni azt” (Mk 8,35).

Az is nagyon furcsa, hogy Jézus második szenvedésbejelentése (9,44) után Lukács megjegyzi: „Ők azonban nem értették ezt a beszédet, ugyanis Isten *elrejtette* előlük az értelmét, *hogy ne fogják fel...*” (9,45). Kétségtelen, hogy úgy is lehetne fordítani: „úgyhogy nem fogták fel”, de ebben az esetben ez a tagmondat pusztán ismétlése lenne az elsőnek („nem értették ezt a beszédet”), másfelől pedig a „hogy ne” (gör. *hina mé*) valószínűleg itt is rejtett utalás Iz 6,9-10-re, akárcsak a Lk 8,10-ben (vö. Mk 4,12). Voltaképpen mindegy, hogy melyik fordítást választjuk, mert a mondat értelmezése szempontjából az a döntő, hogy – Lukács szerint – *Isten rejtette el* előlük Jézus szavainak értelmét (maga a passzív szerkezet: „elrejtetett”, s az egész kifejezés is mint semitizmus határozottan azt mutatja, hogy *passivum divinum*ról van szó, vö. Mk 59).

Mindenesetre e betoldás miatt *Lukács ellentmondásba kerül önmagával*, hiszen a 8,10-ben – egy állítólagos jézusi mondással – azt állítja: Isten *megadta* a tanítványoknak (és csak nekik), hogy megismerjék az ő (országának) titkait, most pedig azt mondja, hogy *elrejtette* előlük a bizonyos szempontból legnagyobb titkot, vagyis hogy ha egyszer (állítólag) „Jézus a Messiás”, miért kell szenvednie.

Bizalomhiány

Jézus egyik alapvető célja az volt, hogy fölkeltse és megerősítse az Istenbe mint jóságos Atyába vetett bizalmat, ahogyan erről már nyilvános fellépésének első mondata is tanúskodik: „*Itt a kedvező idő! Elérkezett Isten országa! Tekintettel erre az örömuzenetre... bízzatok rá magatokat Istenre*” (Mk 1,15). Annál furcsább, hogy noha Lukács sok olyan jézusi mondást és példabeszédet közöl, amelyek ezt a jézusi szándékot fejezik ki, néhány esetben – betoldásokkal vagy értelmező mondatokkal – ennek az Istenbe vetett bizalomnak az ellenkezőjét, az *Istentől való félelmet, sőt rettegést* képviseli.

Ennek a talán leglátványosabb példája a 12,4-7-ben található. A 4.6-7. versben ez áll: „Ne féljete azoktól, akik megölik a testet, de aztán semmi többet nem képesek megtenni! ... Nemde öt verebecskét pár fillérért árulnak? De azért Isten egyikükről sem feledkezik meg. Nektek pedig még a fejete hajszáit is mind számon tartja! Ne féljete! Ti az összes verebecskéknél többet érte számára.” Jézus itt azzal akarta megszüntetni tanítványai félelmét a kivégzőktől, hogy megerősítette az Isten jóságába vetett bizalmukat: „Istennek még a verebekre is gondja van, hát még rátok!” Lukács azonban betoldotta az 5. verset: „*De mindjárt megmutatom nektek, kitől féljete: Attól féljete, akinek, miután megölt, hatalma van arra, hogy a gehennába hajítson titeket! Igen, mondom nektek, tőle féljete!*” Pedig képtelenség, hogy Jézus azzal akarta volna elérni az Istenbe vetett bizalom létrejöttét, hogy még nagyobb félelmet alakít ki bennünk, és éppen azáltal, hogy arra hivatkozik: Isten sokkal hatalmasabb hóhér, mint a földi hóhérok, mert nemcsak megölni képes minket, hanem kárhozatba taszítani is.

Ugyanez nyilvánul meg a minákról szóló példabeszédben (19,12-27). Jóllehet itt közvetlenül nem Istenről van szó, hanem a Lukács által apokaliptikusan értelmezett „Isten országáról (19,11), illetve Jézusról mint az idők végén visszatérő apokaliptikus királyról, a példabeszéd szintén rettegést keltő brutalitásba torkollik: „...*az ellenségeimet, akik nem akarták, hogy királlyá legyek rajtuk, vezessétek ide, és mészároljátok le őket a szemem láttára!*”

Az Istennel szembeni bizalmatlanságnak a fentieknél jóval enyhébb, mégis végzetes hatású megnyilvánulása az, amit Lukács az „*állhatatos imádkozásról*” tanít, mintha ezzel lehetne elérni, hogy Isten odafigyeljen ránk, és megadja azt, amire – úgy véljük – szükségünk van (amivel „a sorok között” együtt az is képviseli, hogy „állhatatos imádkozással”, befolyásolni lehet, és kell is Isten...). Két, eredetileg más mondanivalójú példabeszédnek a Lukács általi beállítását/értelmezését tanúskodik erről. A két példázat eredetileg alighanem összetartozott, és két képpel, de ugyanazt a mondanivalót akarta kifejezni (vö. 5,36-38; 13,18-21; 14,28-32; 15,4-10).

Az éjszaka közepén felzörgetett barátról szóló példabeszéd (11,5-8) eredeti üzenete: Ha már az ember barátja sem habozik egy pillanatig sem (bármi fusson is keresztül az agyán), és az éjszaka közepén is megsegíti rászoruló szomszédját (egész családja felriasztása árán is) – *mennyivel inkább* megadja Isten az embernek azt, „amire szüksége van”! – A példázat csak a szövegekörnyezet és a lukácsi betoldások révén válik az „állhatatos imádságra” irányuló biztatássá: a) A fejezet elején az egyik tanítvány kéri Jézust, hogy tanítsa meg őket *imádkozni*, mire Jézus elmondja a „Miatyánkot” (1-4. v.). b) Ezután Lukács beszúrja: „Majd így szólt hozzájuk”, és következik a felzörgetett barátról szóló példabeszéd, *mintha* még mindig az imádkozásról lenne szó. c) És „hogymég egyértelműbb legyen”, Lukács Jézus szájába adja ezt a bevezető mondatot: „*Én is azt mondom nektek*” (9. v.), *mintha* még mindig az állhatatos imára buzdításról lenne szó, amikor Jézus azt mondja: „Kérjétek, és Isten adni fog nektek! Keressetek, és találni fogtok! Zörgessetek, és Isten majd ajtót nyit nektek! Ugyanis mindenki, aki kér, kap, aki keres, talál, s a zörgetőnek megnyílik az ajtó” (9-10. v.; ennek eredeti üzenetéről ld. Lk-kommentárom, 636. l.áb.). – Megerősíti ezt a három érvet, hogy Mt 7,7-11 szinte szó szerint ugyanezeket a mondatokat közli, de egészen más intelmek társaságában.

Ugyanez a helyzet **a senkivel nem törődő bíróról** szóló példabeszéddel (18,2-5). Ennek az eredeti mondanivalója: Ha már egy ilyen tisztességtelen bíró is végül igazságot szolgáltat a kiszolgáltatott özvegyasszonynak, *mennyivel inkább* megadja Isten az embernek azt, amire szüksége van”, persze *nem* az ember „állhatatos imádkozásának” hatására, hanem „*elege*”, „önmagától”, egyszerűen azért, mert ő *mindenkinek* jó *Atyja*, ahogyan a napfényt és az esőt sem „kitartó imádkozás” hatására adja igazaknak és bűnösöknek egyaránt (vö. Mt 5,45 és 6,25-33). – Csak Lukács bevezető mondata (18,1: „Példázatot mondott nekik arról, hogy mindenkor imádkozniuk kell, és nem kell belefáradniuk”) és a 6-8. versben a példázathoz fűzött értelmezése („*Halljátok meg, mit mondott az igaztalan bíró!...*”) kelti azt a benyomást, *mintha* itt is a helyes imádkozásról lenne szó („mindenkor és belefáradás nélkül”). Ebben az esetben persze az özvegyasszonynak kellene a példázat középpontjában állnia, csak hogy annak főszereplője nem ő, hanem a bíró.

Büntető/bosszúálló Isten?

Aki kicsit is ismeri Lukács evangéliumát, annak számára enyhén szólva meglepő, hogy viszonylag milyen gyakran lehet találkozni benne a büntető, vagy egyenesen bosszúálló Isten képével. Az egyszerűség kedvéért az előfordulás sorrendjében vegyük szemügyre a legfontosabb eseteket!

1) A 6,20-23-ban olvasható négy „boldogmondás” után („Boldogok vagytok ti, nyomorgók... ti, akik most éheztek... ti, akik most sírtok... Boldogok vagytok, ha gyűlölnék titeket az emberek”) Lukács Jézus ajkára adva beszúr **négy „jaj-kiáltást”** (6,24-26): „*Jaj nektek, gazdagok, mert már megkaptátok a nektek járó vigasztalást! Jaj nektek, akik most elteltek, mert éhezni fogtok! Jaj nektek, akik most nevettek, mert bánkódni és sírni fogtok! Jaj nektek, ha jókat mondanak rólatok az emberek mind!*”

Számos szempont szól az ellen, hogy ezeket a jaj-kiáltásokat hitelesen jézusinak tekintsük; lássuk a legfontosabbakat (a nyelvtani és a formai mozzanatokat figyelmen kívül hagyva):

a) E jajkiáltások szerzője *következetlenül* járt el: A 24. versben „vigasztalás” helyett – a 23. versbeli „fizetség” ellenpárjaként – „büntetésnek” kellene állnia. A „vigasztalás” egyébként a 21. és 24. vers szövegösszefüggésébe sem illik bele, mert Jézus nem vigaszt akart adni az éhezőknek, hanem kenyeret.

b) A jóllakottság és nevetés *önmagában véve egyáltalán nem* Isten- vagy emberellenes, sőt (vö. Mk 6,35-44; 8,1-9; Lk 7,34)! Csak a rászorulókkal szembeni szeretetlenség, az osztozni nem akarás Isten- és emberellenes (vö. Mk 8,14-16.21; Lk 4,18-19.21).

c) Ahogyan szinte minden vallásnak, az egész ószövetségi felfogásnak és a Jézus korabeli apokaliptikának is magától értetődő, kihagyhatatlan eleme „*a mérleg törvénye*”, vagyis a „kiegyenlítő igazságosság” eszméje, amit egyszerűen így lehet megfogalmazni: „A jók elnyerik jutalmukat, a rosszak elnyerik büntetésüket Istentől” (illetve „az isteni ítélet nyomán a jók és a rosszak rangsora megfordul”). Itt is ezzel az eszmével van dolgunk (akárcsak Lk 16,25 „klasszikus” megfogalmazásában), csak hogy Jézus „botrányos módon” *elvetette* az igazságosság effajta felfogását (ld. pl. Mt 5,20;

5,45.46-48; 20,10.14 – ami azonban nem jelenti azt, hogy az igazságtalanság elvét képviselte volna, ld. Mt 20,13).

d) A Lukács-féle jajkiáltások az ószövetségi próféták fenyegetéseit idézik fel, konkrétan Izajás 61,2 szavait *Isten bosszújáról* (ld. még Iz 65,14); ámde Jézus tanításának egyik sajátossága éppen ennek az isteni bosszúnak az *elvetésében* mutatkozik meg, ahogyan ezt Názáretben programszerűen fejezte ki azzal, hogy éppen az Isten bosszújáról szóló szavakat *hagyta ki* az Izajás-idézetből (ld. Lk 60. láb.; vö. még Mt 5,45; Lk 6,35 vége és 681. láb.).

2) Amikor Jézus „apostoli próbaútra” küldte tanítványait, Márk szerint azt mondta nekik: „Ha pedig egy helység nem fogad be titeket, és nem is hallgatnak meg titeket, távozzatok el onnan, és verjétek le a port lábatokról, tanúságtételül nekik” (Mk 6,11). Lukács azonban megváltoztatja ennek a végét, így: „...– *tanúságtételül ellenük*” (9,5).

Ez a beállítás vádlókká teszi Jézus küldötteit: az ítéleten majd tanúskodnak azok *ellen*, akik elutasították őket, és porlerázásuk már előrevetíti Isten büntető ítéletét. Ennek megfelelően a második „missziós parancsban” Lukács még azt is betoldja, hogy Szodomának könnyebb sorsa lesz az ítélet napján, mint az ilyen elutasító városoknak (10,12). – Hogyan feltételezhető volt ilyeneket Istenről az a Jézus, aki egyébként azt kívánta tanítványaitól, hogy váljanak olyan irgalmassá, amilyen az Atya (Lk 6,36), és „hetvenszer hétszer” is bocsássanak meg (Mt 18,22)?

3-4) Az itt következő két esetet tulajdonképpen már említettük a *Bizalomhiány* alpontban, csak más szempontból, ezért most nem részletezzük őket, csak az új nézőpontot emeljük ki.

A 12,5-ben Lukács szerint Jézus annak a büntető Istennek a képével fenyegetőzött, akinek „*hatalma van arra, hogy a gehennába hajítsa*” az embereket.

A 19,27-ben (az értelmezéstől függően) Jézust vagy Istent jelképező király Lukács szerint ezt a parancsot adja ki: „...*ellenségeimet, akik nem akarták, hogy királlyá legyek rajtuk, vezessétek ide, és mészároljátok le őket a szemem láttára!*”

5) Amikor Jézus utoljára ment föl Jeruzsálembe, a város közelébe érve megsiratta azt, és így szólt: „Bár felismerted volna te is a békesség feltételeit” (Lk 19,41-42a)! Majd Lukács szerint így folytatta: „*Most azonban el lettek rejtve szemeid elől. Mert olyan napok jönnek majd rád, amikor ostromsáncot emelnek ellened ellenségeid, és körülvesznek, és mindenfelől szorongatnak, és a földdel tesznek egyenlővé téged és benned lakó gyermekeidet, és nem hagynak követ kövön benned, mivel nem ismerted fel meglátogatásod kedvező idejét*” (Lk 19,42b-44).

Lukács ezzel rettenetesen meghamisította Jézusnak a 42a versbeli szomorú sóhaját: szerinte Isten (a görögben *passivum divinum*) először elrejtí a nép szeme elől, ami békességét szolgálhatta volna, aztán büntetésül azért, mert nem látott, ellenségével a földbe tiportatja. – Micsoda istenkép! Miféle Isten ez? Mi köze ennek „a tékozló fiú apjához” (15,11-32)? Ámbár ez a látásmód kétségtelenül „komoly bibliai alapokon” nyugszik: Isten (állítólag) előbb megkeményíti a fáraó szívét, hogy ne engedje el országából a hébereket (2Móz 4,21; 7,3; 14,8), aztán büntetésül keményszívűségéért a tengerbe fojtja őt egész seregével együtt (2Móz 14,6-9.23.28). Mellesleg már az is hiteltelenné teszi a 43-44. verset, hogy tartalma és stílusa egyaránt jellegzetesen *apokaliptikus* (vö. 17,22-37; Mk 773, 801).

6) A „gonosz szőlőmunkásokról” szóló példabeszéd után Márk szerint Jézus egy zsoltáridézettel szembesítette ellenfeleit: „Az a kő, amelyet a házépítők elvetettek, az lett sarokkővé” (Zsolt 118,22). Lukács azonban – Mátéval együtt – még hozzátéti Jézussal: „*Mindenki, aki erre a kőre esik, szétzúzódik, akire pedig ráesik, azt összemorzsolja.*”

Már a kép ellentmondásossága is felhívja a figyelmet e mondás hiteltelenségére: a falba beépített sarokkőre nem lehet ráesni... Nyilvánvaló, hogy itt a Jézustól idegen, kora keresztény apokaliptika (vö. Mk 773) szólal meg Lukács közvetítésében (akárcsak más példázatok kiegészítésében, pl. Lk 14,24). A valódi Jézus nem szétmorzsolni akarta ellenfeleit – válaszul arra, hogy nem ismerték fel benne Isten követét –, hanem megmenteni (ld. Lk 1011. láb., 4. bek.).

7) Keresztútján Jézus így óvta az őt gyászoló és sirató asszonyokat: „Jeruzsálem leányai, ne miattam sírjatok! Sírjatok inkább magatok miatt és gyermekeitek miatt” (Lk 23,27-28). Lukács ehhez hozzáteszi

indoklásképpen, mintha szintén Jézus mondta volna: „*Mert íme, **olyan napok jönnek, amikor** azt mondják majd: »Szerencsések a meddők; azok az anyaméhek, amelyek nem szültek, és azok az emlők, amelyek nem szoptattak!« Akkor majd kezdik mondani a hegyeknek: »Essetek ránk!« És a domboknak: »Takarjatok el minket!«”*

Ám az apokaliptikus ítélet e megjövedülésének betoldásával (vö. 13,34-35; 19,43-44; 21,23-24) Lukács épp az ellenkezőjére fordítja Jézus mondanivalóját: a népe iránti aggodásból és jószágból (Lk 1633. láb., 2. bek.!) Isten bossúja és ítéletének tüze lesz (vö. Lk 868., 1302., 1410. és 1520. láb., illetve Lk 3,9.17), ráadásul a figyelmetlen olvasó számára lehetetlenné teszi, hogy felismerje: a 31. versben nem Istenről van szó, hanem a *rómaiakról*.

Nehéz fölfogni, hogy az a Lukács, aki evangéliumának 15. fejezetében Jézust idézve az elveszett bárányát kereső pásztorként, az elveszett drachmáját kereső asszonyként és tékozló fiának feltétel nélkül megbocsátó apaként jelenítette meg Istent, hogyan rajzolhatta meg sokszorosan a büntető, sőt bosszúálló Isten képét. Ám a tények tények.

[Gromon András, 2019. október]